

Asia: VN/27147/2024

Lausuntopyyntö Useilla hallinnon tasoilla luottamushenkilönä toimimista arvioineen työryhmän arviomuistiosta

Lausunnossa pyydetään kohdistamaan lausunnon antajan näkemys jaoteltuna alla olevasti:

Usealla hallinnon tasolla luottamushenkilönä samanaikaisesti toimimisesta yleisesti

Pirkanmaan hyvinvointialue pitää perusteltuna, että luottamushenkilöiden toimimista samanaikaisesti eri hallinnon tasojen tehtävissä seurataan tulevilla vaalikausilla. Pirkanmaalla tehdyn suullisen poliittisen sopimuksen johdosta Pirkanmaan hyvinvointialueen aluehallituksessa ei ole alueen kuntien hallituksen jäseniä tai varajäseniä vuoden 2025 alkaneella vaalikaudella. Tämä on osaltaan vähentänyt esteellisyyteen liittyviä tulkinnanvaraisia tilanteita edelliseen vaalikauteen verrattuna.

Aiemmatkaan tulkinnanvaraiset tilanteet eivät kuitenkaan ole vaikuttaneet hyvinvointialueen päätöksentekokyvykkyyteen.

Ehdokkaaksi asettumisen rajoittaminen (arviomuiston luku 5)

Pirkanmaan hyvinvointialue ei näe tarpeelliseksi asettaa rajoituksia ehdokkaaksi asettumiselle.

Kunnan luottamushenkilön ja kunnanjohtajan vaalikelpoisuus aluehallitukseen (arviomuiston luku 6.3.5)

Työryhmä katsoo, että hyvinvointialuelakia olisi tarkoituksenmukaista kehittää siten, että hyvinvointialuelain 78 §:ään lisättäisiin vaalikelpoisuusrajoitus, jonka mukaan vaalikelpoinen aluehallitukseen ei olisi henkilö, joka on hyvinvointialueen alueella olevan kunnan kunnanhallituksen jäsen, kunnanjohtaja tai pormestari.

Kyse on hyvinvointialueen toiminnan näkökulmasta tunnistetusta rakenteellisesta ongelmasta ja selkeästä eturistiriidasta. Hyvinvointialue kannattaa ehdotettua sääntelyä, jotta alueellamme jo ohjeistuksen perusteella omaksuttu käytäntö tulee kirjattua selkeästi lainsäädäntöön. Lakitasoinen vaalikelpoisuusrajoitus vahvistaisi valtakunnallisesti yhdenmukaisia toimintatapoja sekä edistäisi aluehallitusten tasapuolista ja riippumatonta toimintaa.

Vaalikelpoisuusrajoituksen toimivuus käytännössä edellyttää, että kunta- ja aluevaalit järjestetään jatkossakin yhtä aikaa.

Henkilöstön vaalikelpoisuus aluehallitukseen (arviomuiston luku 6.3.2 – 6.3.4)

KHO 2025:26 ennakkotapauksena antoi vastauksen moneen aluehallituksen vaalikelpoisuutta koskevaan kysymykseen ja siten toimii oikeusohjeena jatkossa.

Pirkanmaan hyvinvointialue puoltaa arviointiryhmän näkemystä, ettei lainsäädännöllisiin muutoksiin ole tarvetta. Lisäksi tarkkarajaista ja selkeää määritelmää "läheisyydestä aluehallituksen toimintaan", joka vastaisi jokaiseen erilaiseen hyvinvointialueille olevaan tilanteeseen, olisi haastavaa kirjata lain tasolle eikä ole siten tarkoituksenmukaista.

Hyvinvointialuelain 78 § 3 momentin mukaan enemmistön aluehallituksen

jäsenistä on oltava muita kuin hyvinvointialueen tai hyvinvointialueen määräysvallassa olevan yhteisön tai säätiön palveluksessa olevia henkilöitä. Arviointimuistiossa esitetään, että kiintiön pienentäminen olisi perusteltua. Perusteluiksi esitetään, että "hyvinvointialueen palveluksessa olevien vaalikelpoisuuden tulkinta on muuttunut laajentavaan suuntaan hyvinvointialueen ja konsernin palveluksessa olevia koskevan kiintiön pienentäminen olisi perusteltua. Pienemmän kiintiön voidaan arvioida parantavan aluehallituksen toimintakykyä johtaa toimintaa ja taloutta sekä toimia työnantajan edustajana. Henkilöstön kuulemiseen ja esimerkiksi työpaikkademokratiaan on olemassa muut prosessit." Kiintiön pienentämisen suuruudesta (esim. 25 %:iin) ei arviointimuistiossa ole mainintaa.

Hyvinvointialueella noudatettavan henkilöstön vaalikelpoisuustulkinnan myötä arviointimuistion esitys on johdonmukainen ja kannatettava erityisesti tarkasteltaessa aluehallituksen roolia työnantajan edustajana. Ehdotetulla muutoksella voi olla vaikutusta rakenteellisten eturistiriitojen vähenemiseen. Samalla kiintiön tiukentaminen rajoittaa aluevaltuuston vapautta valita aluehallituksen jäsenistöä (kansanvaltaisuusperiaate).

Kuntalakiin liittyvät kysymykset ja muut työryhmän havainnot (luku 7)

-

Muut huomiot

Hyvinvointialueen ja alueen keskuskaupungin välisiin kiinteistökauppoihin liittyen on tunnistettu uusi ja oikeudellisesti tulkinnanvarainen esteellisyyskysymys. Sote-toimitiloihin liittyvät kiinteistökaupat ovat luonteeltaan varsin merkittäviä, kymmenien ja jopa satojen miljoonien eurojen oikeustoimia, joissa kaupan eri osapuolilla voi olla aidosti vastakkaiset intressit.

Alueellamme on tulossa päätöksentekoon keskuskaupungin ja hyvinvointialueen välinen kiinteistökauppa (mahdollisesti useampiakin), jossa hallintosäännön mukainen päättäjä hyvinvointialueella on aluevaltuusto ja keskuskaupungissa kaupunginvaltuusto. Hallintolain esteellisyysäännösten mukaan kunnanvaltuutetut ja aluevaltuutetut ovat esteellisiä osallistumaan asian käsittelyyn vain silloin, kun asia koskee heitä itseään tai heidän läheistään.

Valtuutetun esteellisyyttä on tulkittu suppeasti, joten tilanne, jossa henkilö on sekä valtuutettuna että aluevaltuutettuna hyväksymässä kauppakirjaa kummankin kaupan osapuolen puolesta, ei lähtökohtaisesti aiheuta esteellisyyttä.

Toisaalta henkilö ei – roolista riippumatta – voi puolueettomasti edustaa kaupan kumpaakin osapuolta yhtä aikaa. Kysymys on ainakin siitä, voiko tällaisessa tilanteessa kuitenkin syntyä tulkinta, että asia koskee valtuutettua siten henkilökohtaisesti, että osallistuttuaan päätöksentekoon kaupan toisen osapuolen valtuustossa, hän olisi jäävi osallistumaan kaupasta päättämiseen toisen osapuolen valtuustossa.

Sidonnaisuuskysymyksen merkitystä korostaa luottamushenkilöiden kaksoisroolien laajuus: hyvinvointialueen valtuustossa on keskuskaupungin valtuutettuja ja varavaltuutettuja yhteensä 31 ja hyvinvointialueen varavaltuutetuissa on keskuskaupungin valtuutettuja ja varavaltuutettuja yhteensä 22. Ainakin teoriassa on mahdollinen tilanne, että hyvinvointialueen aluevaltuustossa päätöstä tehtäessä enemmistön muodostavat keskuskaupungin valtuutetut/varavaltuutetut.

Vaikka tilanne ei vallitsevan laintulkinnan perusteella täytä erityisten esteellisyyserusteiden tunnusmerkistöä, se synnyttää tosiasiallisen sidonnaisuus- ja luottamusongelman, joka on omiaan vaarantamaan päätöksenteon puolueettomuutta ja yleistä luottamusta hallinnon toimintaan.

Tilanne voi muodostua myös kohtuuttomaksi valtuutettujen näkökulmasta, jotka kaupan valmisteluvaiheessa mahdollisesti saavat kaupan kummaltakin osapuolelta kauppaan liittyvää salassa pidettävää tietoa.

Tunnistettu esteellisyysskysymys ei rajoitu yksinomaan kiinteistökauppoihin, vaan vastaavanlaisia tilanteita voi muodostua myös muissa kiinteistöihin ja maankäyttöön liittyvissä asiaryhmissä, joissa kaupunki ja hyvinvointialue toimivat osapuolina samassa asiassa.

Pirkanmaan hyvinvointialue ei kannata alue- ja kuntavaalien eriyttämistä.

Vuonna 2025 järjestetyt yhtäaikaiset vaalit toivat synergiaa ja etuja molemmille organisaatioille ja yhtäaikainen järjestäminen on kustannustehokasta. Lisäksi vaalien eriyttäminen aiheuttaisi esteellisyystulkintojen lisääntymistä eri aikaan tapahtuvan valtuutettujen vaihdoksen ja toimielinpaikkojen jakamisen myötä.

Segerman Susanna
Pirkanmaan hyvinvointialue - hallintojohtaja Miia Luukko